

Надія Скокова*

ІНТЕГРАЦІЯ СІОНІСТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (1918–1922)

У статті аналізуються шляхи відновлення єврейського політичного життя у Східній Галичині у повоєнний час. Акцент здійснений на діяльності Сіоністської Організації Східної Галичини — найбільш активної і впливової політичної партії серед єврейського населення. У статті розкриваються головні аспекти соціальної, політичної та культурної діяльності львівських сіоністів протягом 1918–1922 років, що принесло їм необхідну підтримку місцевим населенням у виборах до Сейму і Сенату у 1922 р.

Ключові слова: сіонізм, політичний простір, політичні партії, вибори.

Nadiia Skokova

INTEGRATION OF THE ZIONIST ORGANIZATION IN POLITICAL SPACE OF EAST GALICIA (1918–1922)

The article analyses the ways of restoration of the Jewish political life in East Galicia after the World War I. To show this process the author emphasis on the political, social and cultural activities of the Zionist Organization of East Galicia. This party was the biggest and the most influential Jewish party in East Galicia. The article reveals the main aspects of the Lviv Zionists activities during 1918–1922. The positive results of their activities brought them wide supporting among local electorate in 1922 and therefore they got decent representation in the Sejm and the Senate afterwards.

Key words: Zionism, political space, political parties, election.

Роки Першої світової війни мали безповоротні наслідки для всіх провінцій Австро-Угорської імперії. Послаблена війною монархія не мала можливості впорядкувати прояви національних рухів на власній території. В результаті Маніфесту 16 жовтня 1918 року, національні меншини по всій імперії проголосили готовність до суверенітету. Така ситуація у Східній Галичині, частині австрійської провінції Королівство Галіції і Лодомерії, призвела до політичного вакууму, на який претендували одночасно поляки і українці.

* **Надія Скокова** — аспірант кафедри Нової і Новітньої історії України Українського католицького університету (Львів, Україна), nadiaskokova@email.ua

Не маючи територіальних претензій, єврейське населення опинилось між двох таборів, кожен з яких чекав, що єврейська меншина підтримає саме його сторону. Представники єврейської інтелігенції Східної Галичини розуміли небезпеку, яку з собою несла підтримка однієї із двох націй — українців, які були найбільшою нацією у Східній Галичині за демографічними показниками, та поляків — які протягом десятиліть австрійського урядування були формальними управляючими регіону і тепер мали сильну підтримку ззовні. Тому, політичні лідери галицького єврейства зволікали із проголошенням власної позиції.

У листопаді 1918 року, після захоплення Львова польськими військами, відбувся погром єврейського населення. Хоча досі тривають дискусії, що спричинило цей погром, прийнято вважати, що він стався через підозру з боку поляків, що євреї підтримали претензії саме української сторони на Східну Галичину¹. Така поведінка польських військових підрозділів була зумовлена не лише мовчанням єврейської сторони, а й попередньо проголошеною українцями декларацією, в жовтні 1918 року, про надання рівних прав єврейській меншині у суверенній українській державі². Та незважаючи на причини цього погрому, цілком можна стверджувати, що він став ключовим у багатьох вимірах єврейського життя, — принаймні після цих подій, єврейська меншина швидкими темпами почала з'являтися в політичному просторі Східної Галичини.

Подальше становище єврейського населення показувало, що невизначена національна позиція євреїв була неможливою. Хоча здається, що тривале мовчання євреїв і стало причиною погромів, проте в той час просто не існувало дієвої політичної сили, яка б репрезентувала вимоги та інтереси євреїв у Східній Галичині. Консолідація політичних сил відбулась лише після листопадових погромів, — представники старої школи галицького сіонізму самочинно відновили діяльність раніше існуючої політичної партії з метою репрезентації єврейських інтересів в мультикультурному просторі Східної Галичини³.

Відновлена сіоністська партія була заснована 1891 року у Львові, Адольфом Штандтом та однодумцями як Єврейська народна партія⁴. Основою для партії послужив політичний розвиток молодіжного культурницького товариства «Сіон». Такий розвиток громадської активності,

¹ *Mendelson E. Zionism in Poland: the Formative years, 1915–1926 / E. Mendelsohn. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 89.*

² *Ibid. — P. 96.*

³ *Dr. Gersyon Zipper. — Chwila № 1021. — 1 grudnia 1921. — S. 1.*

⁴ *Shanes J. Diaspora Nationalism and Jewish Identity in Habsburg Galicia / J. Shanes. — Cambridge University Press, 2012. — P. 218.*

від культурного і освітнього виховання населення до політичного представництва, виглядав характерним для 90-х років XIX ст., адже такі тенденції існували і серед інших українських та єврейських товариств Східної Галичини⁵.

Із поверненням до Львова, мобілізованих перед війною львівських сіоністів, — Леона Райха, Еміля Шморака, Генрика Розмаріна та Гершона Зіпера — 10 грудня 1918 року, була відновлена діяльність Екзекутиви Крайової сіоністської організації (далі — КСО). Це була самостійна політична партія, яка поряд з іншими сіоністами, зосереджувала свою ідеологічну основу навколо спільного координаційного центру — Світової сіоністської організації⁶. Протягом всього існування, львівські сіоністи співпрацювали із координаційним центром безпосередньо, так ніколи не дійшовши до спільного знаменника із варшавськими сіоністами, яка намагались зробити всі сіоністські партії Польщі своїми регіональними відділеннями⁷.

У цій статті я проаналізую шляхи, що протягом 1918–1922 років, забезпечили сіоністам у Східній Галичині масову підтримку серед галицького єврейства. Зокрема вибори до польського парламенту в листопаді 1922 року показали, що вони дійсно мали значну підтримку. Для того щоб краще проаналізувати як саме КСО здобула свою популярність в регіоні потрібно виділити ключові напрямки їхньої політичної діяльності серед населення — а саме активна підтримка економічного, культурного та суспільного життя євреїв в регіоні.

Входження Східної Галичини до складу Польщі було визначено договором підписаним в Парижі польською делегацією 28 червня 1919 року. Утворення Другої Речі Посполитої, передбачало надання національним меншинам (українцям, білорусам, євреям і німцям) національно-культурної автономії⁸. На такі умови польська делегація погодилась неохоче, адже у випадку української та білоруської меншини, з їхніми чіткими територіальними претензіями, така автономія виглядала б загрозливим фактором існування незалежної польської держави. У випадку з

⁵ Adolf Stand. — Chwila. — № 339. — S. 1.

⁶ Haffka A. Żydowskie stronnictwa polityczne w Polsce odrodzonej/ A. Haffka / Żydzi w Polsce Odrodzonej. — Vol. II. — Warszawa, 1932. — S. 259; Державний архів Львівської області (далі: ДАЛО), ф. 110. Оп. 4, спр. 124, арк. 6 зв.

⁷ Про початок розколу між сіоністами із Кракова та Варшави див.дет.: Mendelson E. Zionism in Poland: ... / E. Mendelsohn. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 181.

⁸ Janowsky O.I. The Jews and Minority rights (1898–1919) / O.I. Janowsky. — New York: AMP Press, 1966. — P. 253.

автономією для єврейської меншини, яка була розсіяна по всіх польських територіях з'явилася б загроза створення «нації в нації»⁹.

Від самого початку надання обіцяних національним меншинам прав виглядало малоімовірним. Думки про вирішення національного питання на користь існування національно-культурних автономій були характерні для поодиноких представників лівих партій, тоді як більша частина населення підтримувала ідеї, які поширювали націонал-демократи, — про існування національної держави польської нації.

Хоча обіцяні договором про національні меншини права 1919 року не реалізовувалися в новоутвореній Польщі, їх було закріплено в Конституції 1921 року. Така відверта декларація рівних політичних, освітніх та культурних прав¹⁰, в подальшому зумовила основу для політичної діяльності партій національних меншин.

Початок політичної організації євреїв у Східній Галичині відбувся після проголошення цісарського Маніфесту 16 жовтня 1918 року. На локальному рівні, у містечках провінції євреї з власної ініціативи створювали Єврейські народні ради, що мали організувати суспільно-культурне життя, бути представницьким органом єврейського населення в регіоні. Загалом тенденція їхнього створення була підтримана по всій території Галичини і зберігалася у перші повоєнні роки існування Польщі¹¹. Згодом указом Ю. Пілсудського, в 1919 році, був повернутий реорганізований кагал як форма самоорганізації, але з чималими змінами та обмеженням прав, що абсолютно не задовольняло вимоги єврейської меншини Польщі¹².

Хоча ці ради, створені внаслідок Маніфесту, не були виборними, місцеве населення швидко визнало їх як власний представницький інститут — адже вони фактично дублювали функції традиційного кагалу.¹³ Без видимої політичної приналежності, ініціатори цих утворень підтримали галицьких сіоністів, які 18–20 грудня 1918 року в Станіславові

⁹ *Black E.C.* Lucien Wolf and the Making of Poland: Paris, 1919 / E. C. Black / POLIN: From Shtetl to Socialism. — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 275–277.

¹⁰ *Ringel M.* Prawa zasadnicze mniejszości żydowskiej w Polsce i ich dzieje / M. Ringel / Żydzi w Polsce Odrodzonej. — Vol. II. — Warszawa, 1932. — S. 233.

¹¹ *Mendelson E.* Zionism in Poland: ... / E. Mendelsohn. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 91.

¹² *Shapiro R.M.* Aspects of Jewish Self-government in Lodz, 1914–1939 / R.M. Shapiro / POLIN: From Shtetl to Socialism. — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 297–298; Про управління в польських гмінах див.тут: *Ringel M.* Ustawodawstwo Polski odrodzonej o gminach żydowskich / M. Ringel / Żydzi w Polsce Odrodzonej. — Vol. II. — Warszawa, 1932. — S. 245.

¹³ *Mendelson E.* Zionism in Poland: ... / E. Mendelsohn. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 96.

організували з'їзд Національних єврейських рад з метою формування власної політичної програми¹⁴.

Домінування сіоністських партій у Східній Галичині відчувалась вже по завершенню світової війни — на відмінну від Конгресової Польщі тут ніколи не було різноманітної кількості єврейських політичних партій. Так, на цьому з'їзді рад (де керівництво всім процесом перейняли львівські сіоністи) сформовано Національну раду Східної Галичини, в якій делегати галицьких сіоністи отримали сім місць, Мізрахі — два, Поале Ціон — два та по одному представнику від Бунду та безпартійний¹⁵. Метою утвореної ради було репрезентувати інтереси єврейського населення регіону, з вимогами надання рівних з іншими національностями прав. Так, єврейська делегація від Східної Галичини була відправлена до Парижу, на мирну конференцію, з метою отримати національно-культурну автономію євреїв, незалежно від того, який у майбутньому буде політичний статус Східної Галичини.

Важко сказати чи могла бути реалізована програма галицьких сіоністів — сам факт існування Східної Галичини як окремого політичного утворення від самого початку виглядав малоімовірним. Хоча Леон Райх, як один із лідерів львівських сіоністів, і схилився до підтримки української сторони, цього не можна було сказати про більшу частину сіоністів. У їхньому середовищі розуміли, що українська делегація в Парижі, від якої буквально залежала майбутня доля ЗУНР, була непопулярною і мала слабе становище серед переможців¹⁶.

Якщо делегація у Парижі, яку очолював Леон Райх, виконувала завдання міжнародного представництва галицького єврейства, то іншою частиною Станіславської декларації було представництво на локальному рівні, в міських органах влади та Єврейських Народних радах (ЄНР). І коли у складі ЄНР сіоністи за результатами голосування отримували переважну кількість місць, то інша тенденція відчувалась у міських радах, де за підтримки польських чиновників міцні позиції тривалий час зберігали асимілятори. Головною причиною їхнього протистояння було розходження в ідеологічній основі — асимілятори були проти національно-культурного відродження євреїв як нації, і виступали за полонізацію євреїв та формування «поляків мойсеєвого віросповідання».

Варто відзначити, що політичний простір Східної Галичини поширювався на три воєводства (Львівське, Тарнопольське та Станіславівське), де

¹⁴ Deklaracya polityczna wschodnio-galicyskich Żydów. — Chwila № 4. — 15 stycznia 1919. — S. 1.

¹⁵ Mendelson E. Zionism in Poland: ... // E. Mendelsohn. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 96.

¹⁶ Ibid. — P. 98–99.

єврейське населення за першим державним переписом 1921 року складало 30% від загальної кількості євреїв Польщі¹⁷. Саме третя частина польського єврейства була потенційними виборцями і основою для діяльності львівських сіоністів, які були найактивнішими серед інших єврейських політичних партій в регіоні. Їхнім першим політичним кроком було створення Фонду національного порятунку, діяльність якого була спрямована на допомогу постраждалим від погромів євреям, а трохи згодом — розробка програми відновлення культурної традиції серед молоді. Поширення їхніх ідей, зокрема відновлення економічної спроможності євреїв в регіоні та виховання молодого покоління в дусі «повернення на батьківщину», принесло сіоністам достатньої популярності, щоб вже в травні 1919 року під час перших виборів до Національних єврейських рад на законній основі отримати більшість місць у їхньому складі.

Повноцінне функціонування Єврейських народних рад по всій території Східної Галичини виглядало контр дією до небажання польських чиновників включати єврейських представників в управління регіоном. Така самоорганізація єврейських громад брала початок в історичні традиції існування кагалу — виборного виконавчого органу єврейської громади, що виконувала адміністративні та фіскальні функції¹⁸. І якщо ці народні ради не мали доступу до ряду управлінських повноважень, їхнє існування послужило хорошим майданчиком для львівських сіоністів, щоб поширити свої ідеї та авторитет серед місцевого населення, яке цілковито підтримувало функціонування цього органів. Тому діючи у складі Єврейських народних рад і використовуючи щоденну газету «Хвіла», КСО мала можливість швидко пропагувати свої ідеї і діяльність.

Політична діяльність Екзекутиви КСО, протягом 1919–1920 рр., мала найбільше викликів в історії існування сіонізму у Галичині. Робота самовільно відновленої Екзекутиви партії полягала у репрезентації єврейського населення на політичній мапі регіону — ними було оголошено нейтралітет у польсько-українському конфлікті, почались збори коштів на відновлення постраждалих від погромів господарств. Ймовірно, що саме необхідність включити єврейську присутність у політичний простір Львова стала причиною видавати партійну газету «Хвіла» польською мовою¹⁹.

¹⁷ *Tartakowek A.* Stan liczebny i rozwój naturalny ludności żydowskiej w Polsce / *A. Tartakowek / Żydzi w Polsce Odrodzonej.* — Vol. II. — Warszawa, 1932. — S. 186–187.

¹⁸ *Hundert G.D.* Some Basic Characteristics of the Jewish experience in Poland / *G.D. Hundert / POLIN: From Shtetl to Socialism.* — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 21.

¹⁹ Pierwsze posiedzenie krajowej konferencji syonistycznej. — *Chwila* № 421. — 16 marca 1920. — S. 1.

Ця газета стала трибуною львівських сіоністів, яка забезпечувала контакт із читачами. Висвітлюючи широке коло питань, ця щоденна газета не оминала такої важливої функції, як популяризування сіоністські ідеї серед місцевого населення та власний політичний курс діяльності. «Хвіла» стала свого роду новатором у єврейській політиці — одна із трьох єврейських газет, що вдало видавались у міжвоєнний період польською мовою²⁰. Вирішення у такий спосіб проблеми самоізоляції єврейської політики, де їдиш та іврит не є мовами загального вжитку, таке рішення редакторів газети виглядало як спосіб зробити сіоністську політику видимою та доступною для всіх жителів регіону.

Сама структура і партійна організація Крайової сіоністської організації формувалась паралельно із активною політичною діяльністю протягом 1918–1921 років. Оскільки метою кожної партії є максимальний вплив на всі можливі сфери суспільного життя, то КСО створила досить розлогу організаційну структуру. Найвищим рівнем в партійній організації була Річна крайова конференція, де делегати обирали постійно діючий актив партії, який функціонував між річними конференціями.

На постійній основі керівництво в партії здійснювала Партійна Рада, до складу якого, крім членів Екзекутиви, входило ще 25 членів (20 із яких представляли локальні комітети із провінції). Сама Екзекутива щороку обиралась на Крайовій конференції, до її складу входили: голова партії, три заступники, генеральний секретар та дванадцять керівників відділів головних напрямків партійної роботи (палестинський, народного фонду, піонерський (гехалуц), еміграційний, господарський, шкільництва, відділ роботи з молоддю, соціальної опіки, фінансовий, культурний та ін.). Крім Екзекутиви на крайових конференціях обирались члени Ревізійної комісії із трьох осіб та Партійний суд із п'яти осіб. Двічі на місяць, а то й частіше, скликалась Партійна рада, яка мала право змінювати напрямки політичної діяльності сіоністів між конференціями. На I Крайовій конференції також були вибрані представники до таких органів: делегати в Представницький комітет євреїв Східної Галичини в Парижі (очолив Міхал Рінгель) та колегія Єврейського народного фонду із шести осіб²¹. Ці органи не входили у постійну структуру партійної основи, та їхнє створення відповідало вимогам часу, коли євреї Галичини потребували фінансової допомоги в регіоні та політичної видимості в Європі.

²⁰ Польськомовних єврейських газет у міжвоєнний період було всього три, це — «Chwila», «Nasz przeglad» і «Nowy Dziennik», дивіт. дет. тут: *Steinlauf M.C. The Polish Jewish Daily Press / M.C. Steinlauf / POLIN: From Shtetl to Socialism.* — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 332.

²¹ Obrady krajowej konferencji syonistycznej. — Chwila № 423. — 18 marca 1920. — S. 2–3.

Після річної конференції, протягом 30 днів, відбувались локальні конференції по трьох галицьких воеводствах, які обирали представників до локальних комітетів, що підпорядковувалися Партиї Раді. Окремими структурами, які були тісно пов'язані із діяльністю КСО були Керен Каємет і Керен Хаєсод — міжпартійні фонди, діяльність яких була спрямована на відновлення Палестини.

Після відновлення організованої діяльності 10 грудня 1918 року, лідером партії було обрано Гершона Зіпера, який одночасно виконував функції співредактора в партійній газеті «Хвіла». Та вже 9 січня 1920 року, Гершон Зіпер передав функції керівника партії Леону Райху²².

Протягом перших років існування партії головними напрямками роботи сіоністської партії у Східній Галичині було визначено єврейське культурне та господарське відродження регіону. Ці цілі досягалися закладанням власної системи шкільної освіти, виховної платформи для молоді та фінансовою допомогою єврейським господарствам²³.

Якщо період існування партій протягом 1918–1921 років можна назвати встановленням організаційної структури партії, то починаючи з 1922 року КСО розвивала свою функціональну діяльність на теренах воеводств. Так на липневій Річній конференції 1922 року було прозвітовано про способи та результати покращення зв'язку із локальними комітетами, яких налічувалось вже 144 відділень²⁴. Окрім регулярних виїздів у воеводства, лідерами Центрального Комітету протягом короткого періоду (серпень–травень 1922 року) було проведено 14 Окружних конференцій, на яких головною ціллю була роз'яснювальна робота сіоністської ідеї серед місцевого населення, обговорювалась важливість роботи із молоддю, підтримки палестинської ідеї місцевим населенням шеклевими зборами та встановлення єврейської шкільної освіти²⁵.

Отже, партійна структура КСО розвивалась відповідно до суспільних потреб єврейського населення Східної Галичини. Протягом перших повоєнних років сіоністам вдалось сформувати таку структуру політичної організації, що її функції охоплювали всі життєвоважливі інтереси і потреби євреїв регіону. Так, розуміючи, що господарство євреїв потрібно

²² Про керівництво Зіпера тут: Dr. Gerszon Zipper. — Chwila № 1021. — 1 grudnia 1921. — S. 3. Про передачу повноважень: Центральный Державный Историчный архив у Львові (далі: ЦДІАЛ), ф. 338, Біографія Леона Райха, оп. 1, спр. 905, 2 арк.

²³ Інформація про реферат культурного відродження тут: Obrady krajowej konferencji syonistycznej. — Chwila № 423. — 18 marca 1920. — S. 2; Про господарський стан тут: Z syonistycznej konferencji krajowej. — Chwila № 427. — 22 marca 1920. — S. 2.

²⁴ Przed konferencya krajową. — Chwila № 1209. — 3 lipca 1922. — S. 4.

²⁵ Про Окружні Конференції тут: Komunikat. — Chwila № 1102. — 17 lutego 1922. — S. 5; Про шкільну систему освіти тут: Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1209. — 3 lipca 1922. — S. 4.

не лише відновити, але й зробити конкурентоспроможним на фоні господарства інших національностей, галицькі сіоністи не лише розробили план відновлення господарства, але і його подальшої підтримки та розвитку.

Так, одним із перших рішень Екзекутиви партії, в грудні 1918 року, визначено необхідність організованої допомоги для відродження постраждалого єврейського господарства в регіоні після тривалих розрух. Для цього, під їхнім керівництвом було організовано Фонд народного порятунку, який за допомогою американського благодійного фонду «Джойт» допомагав відновлювати втрачену євреями протягом війни власність.

На I Крайовій Конференції, делегати прийняли головні засадничі принципи сприяння розвитку робітничого та сільськогосподарського середовищ в Східній Галичині: які полягали у підготовці різнопрофільних спеціалістів, влаштування різнопрофільних курсів для робітників та особливий акцент на розвиткові технологій в сільському господарстві. Окрім професійної допомоги також передбачалось створення бюро порад, юридичної допомоги та допомоги безробітним євреям²⁶.

Ймовірно КСО взяла на себе організацію таких функцій у силу протидії заходам місцевої адміністрації, яка певними способами прихованої дискримінації обмежувала економічні можливості певних професійних прошарків населення²⁷. Такі початки економічного бойкоту єврейської продукції для польських територій були відомі з 1912 року на підконтрольних Російською імперією територіях²⁸.

Іншим планом розвитку господарства було створення Банку, який би забезпечував розвиток відновленого господарства, покращував би професійну навички майстрів і виготовлену продукцію. Так для створення Американсько-єврейського Банку для розвитку єврейської індустрії у Східній Галичині було відправлено Леона Райха до Америки з метою зборів на нього коштів²⁹.

До 1921 року вдалось покращити економічний стан євреїв краю, що в основному здійснювалось за рахунок надісланих з Америки коштів. Ці вкладення ішли перш за все в розбудову професійної освіти, ремісничих та аграрних курсів, майстерень та ферм. Головна ціль такої акції —

²⁶ Z syonistycznej konferencji krajowej. — Chwila № 427. — 22 marca 1920. — S. 2.

²⁷ Tomaszewski J. Some methodological problems of the study of Jewish history in Poland between the two world wars / J. Tomaszewski / POLIN: From Shtetl to Socialism. — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 256.

²⁸ Black E.C. Lucien Wolf and the Making of Poland: Paris, 1919 / E.C. Black / POLIN: From Shtetl to Socialism. — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 275.

²⁹ Konferencya Krajowa wschodnio-galicyskiego stronnictwa syonistycznego. — Chwila № 827. — 7 maja 1921. — S. 2.

виховати молоде покоління, котре зможе забезпечувати достатній рівень життя не лише в Галичині, але й у Палестині. Для кращої підтримки діяльності господарств передбачалось створення професійних кооперативів та професійних товариств³⁰.

Самоорганізація національними меншинами у Польщі власної економічної системи взаємодопомоги протягом міжвоєнного періоду виглядало звичним явищем. Польська влада не мала чіткого механізму протидії самоорганізації народних кооперативів, банків та товариств. Перш за все така форма організації гарантувалась, хоча не толерувалась на практиці, Конституцією 1921 року. Хоча Польща перед міжнародною спільнотою і декларувала права національних меншин, фактично вона завжди залишалась націоналізуючою державою, яка не сприяла жодному розвитку національного життя національних меншин. Найчастіше такі об'єднання мали регіональний і професійний характер. У випадку українських кооперативів, то вони були направлені на підтримку бідного населення регіону, іноді допомагали кредитними коштами розвинути власну справу.

Так, в червні 1922 року, за підтримки львівських сіоністів, відбувся перший З'їзд єврейських купців Східної Галичини (який відбувся на зразок варшавського з'їзду), на ньому було виголошено необхідність товариської консолідації, особливо проти акції інших народів — «свій до свого по своє»³¹ та необхідність реорганізувати Єврейський рятунковий комітет, місія котрого вичерпалась³².

Для збільшення власної популярності серед молоді під керівництвом КСО почало діяти Шкільне єврейське товариство у Львові, ціллю якого було забезпечити існування національної системи освіти на різних етапах виховання. Так, 2 лютого 1919 року відбулось підтримане сіоністами перше засідання Єврейського шкільного товариства у Львові на якому було вирішено відкрити дві єврейські гімназії — міської та жіночої³³.

Загальні принципи розвитку єврейської освіти були прийняті на першій повоєнній Крайовій конференції сіоністської організації Східної Галичини у березні 1920 року. Шкільна система освіти мала розвиватися на основі гебрайської традиції та центральному підпорядкуванню мережі навчальних закладів Єврейському шкільному товариству. Відповідно до прийнятої декларації розвитку шкіл було визначено існування таких типів

³⁰ Ibid. — S. 2–3.

³¹ Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1212. — 7 lipca 1922. — S. 4.

³² Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1213. — 8 lipca 1922. — S. 4.

³³ Z Żyd. Tow. Szkoły Ludowej i Średniej we Lwowie. — Chwila № 24. — 7 lutego 1919. — S. 3.

навчальних закладів як виключно івритомовні школи, двомовні школи, середні двомовні навчальні заклади для підготовки еміграції молоді до Палестини, торгівельні та професійні школи, різноманітні курси для вчителів та академічної молоді³⁴.

Після того, як товариству вдалося відкрити декілька шкіл у Львові, а представницька мережа локальних комітетів КСО просувалась за межі міста, діяльність товариства поширила свою роботу і на провінції. На II Крайовій Конференції визнали другою пріоритетною сферою діяльності сіоністів протягом попереднього періоду — поширення мережі функціонування Єврейського шкільного товариства на провінції, де найчастіше існували лише ортодоксальні школи.

Окрім зустрічей із молоддю, ще одним вектором роботи в єврейській діаспорі (тобто поза межами Палестини) була опіка над єврейськими сиротами. На з'їзді представників сирітських будинків (а їх у Східній Галичині було 39), Екзекутива КСО взяла на себе відповідальність допомагати їм матеріально, особливо після того, як кошти від Джойнту перестали надходити³⁵.

Так, поза межами запровадження власної шкільної традиції, галицькі сіоністи намагалися також допомогти львівським студентам досягнути рівноправного ставлення в університетах. Хоча у цей період, протягом 1918–1922 років, офіційного обмеження не було, але передумови для впровадження політики *numerus clausus* почали з'являтися.

Польські націонал-демократи показували своє негативне ставлення до нацменшин тим, що намагались обмежити їхні права у публічному просторі. Так, маючи певну підтримку в студентському середовищі, вони вдало проводили агітацію за обмеження місць наданих єврейським студентам в польських університетах³⁶.

Галицькі сіоністи намагались не лише забезпечити право єврейських студентів на нормативному рівні, але й забезпечити організоване студентське середовище — створення «Студентім Академім» було саме проявом регулювання кількості єврейських студентів, ведення статистики та забезпечення відповідної культурної програми у єврейській традиції³⁷.

У 1922 році вперше було сформовано З'їзд єврейської академічної молоді у Львові, де обговорився стан сучасної молоді в університетах, її

³⁴ Obrady krajowej konferencji syonistycznej. — Chwila № 423. — 18 marca 1920. — S. 3.

³⁵ Zjazd delegatów komitetów sierocych i kierowników żydowskich zakładów sierocych Galicyi Wschodniej. — Chwila № 1186. — 7 czerwca 1922. — S. 4.

³⁶ Rudnicki S. From «numerus clausus» to «numerus nullus» / S. Rudnicki / POLIN: From Shtetl to Socialism. — London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993. — P. 359.

³⁷ Zjazd zrzeszeń akademickich we Lwowie. — Chwila № 1165. — 13 maja 1922. — S. 6.

роль у культурному та партійному житті організації³⁸. Важливість з'їзду полягала у тому, що молодь, насправді була для сіоністів головним фундаментом розвитку партії³⁹.

Зрозуміло, що далекосяжною перспективою розвитку популярності партійної було відповідне виховання молоді. Це чудово розуміли львівські сіоністи, і намагалися реалізувати цю програму у створенні і забезпеченні існування власної мережі освіти, яка б виховала сучасну єврейську молодь, що не буде відірвана від історичної і культурної спадщини свого народу. Підтримка зав'язків із єврейськими студентами показує наскільки важливо було для політичних партій заручитися підтримкою молоді, яка не лише є основою для подальшого розвитку національної ідеї, але часто є інструментом за допомогою якого можна досягнути встановлення певних суспільних настроїв.

Вся діяльність львівських сіоністів була визначена ідеєю відродження Палестини та роботи для її відновлення. Хоча їхня реальна політика дуже сильно нагадувала програму діаспорного націоналізму, гасла повернення на «батьківщину» залишалась есенційною складовою у їхній політичній програмі. Тому окрім палестинського відділу, який діяв у структурі партії, цю лінію агітації просували дотичні фонди «Керен Каємет» і «Керен Хаєсод», діяльність яких була ціленаправлена на купівлю землі у Палестині та її відродження.

Існування цих двох фондів фактично забезпечувалось підтримкою КСО, тому їхня співпраця була цілком взаємною⁴⁰. Незважаючи на те, що ці фонди були міжпартійними організаціями, найбільшу підтримку вони отримували саме від львівських сіоністів. Найчастіше поширення впливу «Керен Каємет» та «Керен Хаєсод» відбувалось взаємнопропорційно до встановлення локальних виконавчих комітетів сіоністської партії у воєводствах. Іншою стороною діяльності цих організацій була підтримка бажаючих емігрувати, вони вели підготовку необхідних документів, вели статистику⁴¹.

Найбільшого розвитку агітаційна діяльність отримала після оголошення підсумків Конференції в Сан Ремо в 1921 році, зустрічі сіоністів, де було визначено міру та необхідні заходи для вдалої еміграції євреїв з Європи. Хоча єврейське населення Східної Галичини було бідним, збори коштів на відновлення та заселення Палестини відбувались вдало і

³⁸ Ibid. — S. 6.

³⁹ Zjazd młodzieży syonistycznej. — Chwila № 1167. — 15 maja 1922. — S. 4.

⁴⁰ ДАЛО, ф. 110. Оп. 4, спр. 124, арк. 6 зв.

⁴¹ Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1210. — 5 lipca 1922. — S. 4.

швидко⁴². На Конференції Єврейського народного фонду, що відбувся 20 березня 1922 року, було вирішено витратити ці кошти на розвиток Кфар Штандт — першої галицької колонії у Палестині⁴³.

Збори цих коштів безсумнівно показують, що сіоністські ідеї набули необхідного поширення серед населення Східної Галичини. Якщо масова еміграція до Палестини виглядала далекосяжними планами, то завдання збору пожертв було повністю забезпечене. Така популярність цієї акції серед місцевого єврейства свідчила перш за все про розуміння і підтримку сіонізму в регіоні, ідеологічна основа якого, за програмою львівських сіоністів, посилювалась сильним акцентом завдань діаспорного націоналізму.

І тому, вище наведені приклади суспільно-політичної діяльності показують нам наскільки чітко і послідовно галицькі сіоністи бачили способи створення власної мережі підтримки серед місцевого населення. Реагуючи на потреби єврейського населення і забезпечуючи його підтримкою, сіоністи потрохи здобували прихильників власної діяльності, а отже й ідеології. На річному з'їзді у 1922 році партійні делегати представляли 200 різних місцевостей зі Східної Галичини. Це свідчить про відносно налаштовану мережу політичної активності галицькими сіоністами.

Іншим аргументом, який доводить, що КСО була популярною серед місцевого населення — це успішні парламентські вибори до Сейму в листопаді 1922 року. У цій виборчій кампанії галицькі сіоністи брали участь самостійно, вони не підтримали ідею лідера варшавських сіоністів, Іцхака Грюнбаума, про створення Блоку національних меншин. Вони оголосили власний виборчий список, та політичну програму. Це в черговий раз підтверджує їхній незалежний статус як політичної партії, яка мала власну політичну лінію.

У вересні 1922 року, КСО оголошує про початок власної передвиборчої програми, Єврейського народного об'єднаного списку⁴⁴, який могли підтримати лише представники єврейської національної меншини. Іншим важливим фактором у підготовці до виборів був не визначений статус Східної Галичини. Ймовірність проведення тут виборів обговорювалась вже ще довго до виборів⁴⁵. Так, вже 23 вересня 1922 року на

⁴² Zjazd delegatów Ż.F.N. wschodniej Galicyi. — Chwila № 737. — 4 lutego 1921. — S. 6; Konferencya Krajowa wschodnio-galicyskiego stronnictwa syonistycznego. — Chwila № 825. — 5 maja 1921. — S. 3; Konferencya Krajowa wschodnio-galicyskiego stronnictwa syon. — Chwila № 826. — 6 maja 1921. — S. 3.

⁴³ Komunikat. — Chwila № 1120. — 10 marca 1922. — S. 5.

⁴⁴ Z akcji wyborczej. — Chwila № 1266. — 8 września 1922. — S. 2; Wybory w Galicyi Wschodniej pod znakiem pytania. — Chwila №1275. — 18 września 1922. — S. 1.

⁴⁵ Sejm pod znakiem kwestyi wschodnio-galicyskiej. — Chwila № 1278. — 21 września 1922. — S. 1.

Партійному з'їзді було визначено подальші кроки: охорона і боротьба за рівні культурні та економічні права євреїв у Речі Посполитій, такі як вирішення проблеми навчання в університеті, відновлення та реорганізація кагалу, земельна реформа, підтримка ремісників та жінок⁴⁶.

Цим вчинком було повністю перекреслено можливість взаємодії із політичної передвиборчою кампанією варшавських сіоністів, — І. Грюнбаум пропагував блок національних меншин за участі єврейської, української, білоруської та німецької національних меншин⁴⁷. Від самого початку утворення цього блоку, у пресі почали обговорювати нереалістичність такою союзу, і що він виглядав швидше політичною авантюрою⁴⁸.

Ймовірно, що І. Грюнбаум таким чином намагався здобути максимальної підтримки серед виборців відповідно до нового закону про вибори (від 27 липня 1922 року⁴⁹). Відповідно до прогнозованих виборів, у трьох воєводствах Східної Галичини могло взяти участь у виборах близько 260 тисяч євреїв⁵⁰. У таких умовах очевидно, що львівські сіоністи були переконані у вдалих результатах передвиборчої кампанії, оскільки підвищений виборчий бар'єр не став на заваді власної політичної позиції. Напевно, не виключалась можливість того, що кількість мандатних місць для єврейських представників буде збільшена за рахунок бойкоту цих виборів українськими партіями.

Протягом двох місяців — від засідання Партійної Ради КСО у вересні 1922 року, до виборів у сейм в листопаді, сіоністам вдалось залучитися підтримкою чисельних національно-громадських об'єднань, — купців, товариства жінок, ремісників та молоді — і навіть представниками ортодоксальної партії у Східній Галичині, Агуда Ізраель, керівник якої, рабин Арон Левін, видав спільне з Леоном Райхом звернення до місцевого єврейства⁵¹.

⁴⁶ Komunikat. — Chwila №1280. — 23 września 1922. — S. 1; Żydzi! — Chwila № 1282. — 27 września 1922. — S. 1; Żydzi. — Chwila № 1307. — 23 października 1922. — S. 1.

⁴⁷ Рішення лідера варшавських сіоністів створити блок із різних національних представників був ймовірно результатом нового передвиборчого закону, за яким прохідний бар'єр був занадто високим для малих політичних партій (якими в своїй суті і були партії національних меншин). Детал. про створення блоку див. тут: *Mendelson E. Zionism in Poland: ...* / E. Mendelsohn. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 214.

⁴⁸ Komitet wyborczy mniejszości narodowych. — Chwila № 1253. — 24 sierpnia 1922. — S. 2; Blok mniejszości narodowych. — Chwila № 1250. — 20 sierpnia 1922. — S. 1.

⁴⁹ Blok mniejszości narodowych. — Chwila № 1250. — 20 sierpnia 1922. — S. 1.

⁵⁰ Ordynzycya wyborcza a Żydzi. — Chwila № 1240. — 9 sierpnia 1922. — S. 4.

⁵¹ Про підтримку Tikwat Zion, Komitetu pracy i związku «Makabea»: Z ruchu wyborczego. — Chwila № 1301. — 17 października 1922. — S. 3; Lwowskie Stowarzyszenia

Для львівських сіоністів вибори в листопаді відбулися вдало. Підтримка Об'єданого списку кандидатів була загальною в цілому краї. Оголошення результатів виборів показало, наскільки КСО передбачила підтримку виборців. Так, лише у Львові із 75 038 голосів Об'єднаний список здобув 24 097⁵². Тому за результатами парламентських виборів до Сейму було відправлено 15 делегатів зі Східної Галичини, до програми яких приєдналися два єврейські депутати від Західної Галичини.

Перемога КСО у трьох воєводствах була абсолютною серед єврейського населення у Східній Галичині. Інші політичні партії, особливо представники Блоку національних меншин, яким не вдалося отримати мінімальної підтримки у регіоні⁵³. Можна стверджувати, що така перемога львівських сіоністів була забезпечена тривалою і в той же час вдалою політичною діяльністю на терені Східної Галичини протягом 1918–1922 років.

Результати загальнопольських виборів показали неможливість об'єднання єврейських політичних партій під єдиним центром, у Варшаві, як на те сподівався І. Грюнбаум. Більше того, ці вибори показали розходження навіть на ідеологічній основі серед представників центристських сіоністських партій.

Відмовившись від участі у виборах у складі Блоку національних меншин, галицькі сіоністи зуміли власноруч організувати вдалу передвиборчу агітацію і отримати 15 місць у Сеймі. Цього було достатньо, щоб за підтримки краківських сіоністів здобути керівні позиції у Єврейському клубі в парламенті і здійснювати власну політичну програму.

Підводячи підсумки можна стверджувати, що утвердження впливу львівськими сіоністами серед місцевого населення було успішним, опираючись на два фактори: вдала агітаційна політика збору коштів на відродження Палестини, та успішні результати виборів до Сейму та Сенату в 1922 році. Ці фактори свідчать, що протягом 1918–1919 років Східна Галичина стала регіоном, де традиційне єврейське населення дуже швидко трансформувалось у важливу політичну силу⁵⁴.

Тому відновивши свою політичну діяльність, і вчасно зреагувавши на зовнішні чинники, львівські сіоністи зуміли стати домінуючою єврей-

kurców тут: *Z ruch wyborczego*. — *Chwila* № 1302. — 18 października 1922. — S. 3; Про спільну відозву з Агуда тут: *Żydzi!* — *Chwila* № 1312. — 2 listopada 1922. — S. 1.

⁵² *Z ruchu wyborczego*. — *Chwila* № 1303. — 19 października 1922. — S. 2; Про результати виборів тут: *Dotychczasowe wiadomości o wyniku głosowania*. — *Chwila* № 1317. — 7 listopada 1922. — S. 1.

⁵³ *Mendelson E. Zionism in Poland: ... / E. Mendelsohn*. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 217.

⁵⁴ *Mendelson E. Zionism in Poland: ... / E. Mendelsohn*. — New Haven: Yale University Press, 1982. — P. 104.

ською політичною партією за короткий період (1918–1922 років). Їм це вдалось відобразити у своїй політичній програмі цілісний спектр суспільних потреб єврейства Східної Галичини, — вона включала, як фінансову допомогу у відновлення економічного стану, так і встановлення власної культурної мережі освіти і виховання молоді. Так, окрім швидкого реагування та допомогу постраждалим від погромів євреям у 1918 році, сіоністи зуміли закласти основу для розвитку власної господарсько-кооперативної мережі допомоги, визначити напрямок розвитку культурного виховання молоді, почати відкривати єврейські школи. Усі ці заходи були спрямовані на відродження єврейської культури Східної Галичини і здійснювалися у дусі поширення сіоністської ідеї.

REFERENCES

1. Adolf Stand. — Chwila. — № 339. — S. 1.
2. Black E.C. (1993). Lucien Wolf and the Making of Poland: Paris, 1919. *POLIN: From Shtetl to Socialism*. — London: The Littman Library of Jewish Civilization. — P. 264–295.
3. Blok mniejszości narodowych. — Chwila № 1250. — 20 sierpnia 1922. — S. 1.
4. DALO, f. 110. Op.4, стр. 124, арк. 6 зв.
5. Deklaracya polityczna wschodnio-galicyjskich Żydów. — Chwila № 4. — 15 stycznia 1919. — S. 1.
6. Dotychczasowe wiadomości o wyniku głosowania. — Chwila № 1317. — 7 listopada 1922. — S. 1.
7. Dr. Gersyon Zipper. — Chwila № 1021. — 1 grudnia 1921. — S. 1, 3.
8. Hafftk A. (1932). Żydowskie stronnictwa polityczne w Polsce odrodzonej. *Żydzi w Polsce Odrodzonej*. — Vol. II. — Warszawa. — S. 249–284.
9. Hundert G. D. (1993). Some Basic Characteristics of the Jewish experience in Poland. *POLIN: From Shtetl to Socialism*. — London: The Littman Library of Jewish Civilization. — P. 19–25.
10. Janowsky O.I. (1966). *The Jews and Minority rights (1898–1919)*. — New York: AMP Press. — 420 p.
11. Komitet wyborczy mniejszości narodowych. — Chwila № 1253. — 24 sierpnia 1922. — S. 2.
12. Komunikat. — Chwila № 1120. — 10 marca 1922. — S. 5.
13. Komunikat. — Chwila № 1102. — 17 lutego 1922. — S. 5.
14. Komunikat. — Chwila № 1280. — 23 września 1922. — S. 1.
15. Konferencya Krajowa wschodnio-galicyjskiego stronnictwa syon. — Chwila № 826. — 6 maja 1921. — S. 3.
16. Konferencya Krajowa wschodnio-galicyjskiego stronnictwa syonistycznego. — Chwila № 825. — 5 maja 1921. — S. 3.
17. Konferencya Krajowa wschodnio-galicyjskiego stronnictwa syonistycznego. — Chwila № 827. — 7 maja 1921. — S. 2.

18. Mendelson E. (1982). *Zionism in Poland: the Formative years, 1915–1926*. — New Haven: Yale University Press. — 373 p.
19. Obrady krajowej konferencji syonistycznej. — Chwila № 423. — 18 marca 1920. — S. 2–3.
20. Ordynzcyja wyborcza a Żydzi. — Chwila № 1240. — 9 sierpnia 1922. — S. 4.
21. Pierwsze posiedzenie krajowej konferencji syonistycznej. — Chwila № 421. — 16 marca 1920. — S. 1.
22. Przed konferencyja krajową. — Chwila № 1209. — 3 lipca 1922. — S. 4.
23. Ringel M. (1932). Prawa zasadnicze mniejszości żydowskiej w Polsce i ich dzieje. *Żydzi w Polsce Odrodzonej*. — Vol. II. — Warszawa. — S. 225–233.
24. Ringel M. (1932). Ustawodawstwo Polski odrodzonej o gminach żydowskich. *Żydzi w Polsce Odrodzonej*. — Vol. II. — Warszawa. — S. 242–248.
25. Rudnicki S. (1993) From «*numerus clausus*» to «*numerus nullus*». *POLIN: From Shtetl to Socialism*. — London: The Littman Library of Jewish Civilization. — P. 359–384.
26. Sejm pod znakiem kwestyi wschodnio-galicyskiej. — Chwila № 1278. — 21 września 1922. — S. 1.
27. Shanes J. (2012). *Diaspora Nationalism and Jewish Identity in Habsburg Galicia*. — Cambridge University Press. — 336 p.
28. Shapiro R.M. (1993). Aspects of Jewish Self-government in Lodz, 1914–1939. *POLIN: From Shtetl to Socialism*. — London: The Littman Library of Jewish Civilization. — P. 296–317.
29. Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1209. — 3 lipca 1922. — S. 4.
30. Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1210. — 5 lipca 1922. — S. 4.
31. Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1212. — 7 lipca 1922. — S. 4.
32. Sprawozdanie Egzekutywy Organizacji Syonistycznej dla Wschodniej Galicyi. — Chwila № 1213. — 8 lipca 1922. — S. 4.
33. Steinlauf M.C. (1993) The Polish Jewish Daily Press. *POLIN: From Shtetl to Socialism*. — London: The Littman Library of Jewish Civilization. — P. 332–358.
34. Tartakowek A. (1932) Stan liczebny i rozwój naturalny ludności żydowskiej w Polsce. *Żydzi w Polsce Odrodzonej*. — Vol. II. — Warszawa. — S. 185–223.
35. Tomaszewski J. (1993) Some methodological problems of the study of Jewish history in Poland between the two world wars. *POLIN: From Shtetl to Socialism*. — London: The Littman Library of Jewish Civilization. — P. 251–263.
36. Wybory w Galicyi Wschodniej pod znakiem pytania. — Chwila № 1275. — 18 września 1922. — S. 1.
37. Z akcji wyborczej. — Chwila № 1266. — 8 września 1922. — S. 2.
38. Z ruchu wyborczego. — Chwila № 1302. — 18 października 1922. — S. 3.
39. Z ruchu wyborczego. — Chwila № 1301. — 17 października 1922. — S. 3.
40. Z ruchu wyborczego. — Chwila № 1303. — 19 października 1922. — S. 2.
41. Z syonistycznej konferencji krajowej. — Chwila № 427. — 22 marca 1920. — S. 2.

42. Z Żyd. Tow. Szkoły Ludowej i Średniej we Lwowie. — Chwila № 24. — 7 lutego 1919. — S. 3.
43. ZDIAL, F. 338, Biografia Leona Reicha, op. 1, spr. 905, 2 ark.
44. Zjazd delegatów komitetów sierocych i kierowników żydowskich zakładów sierocych Galicyi Wschodniej. — Chwila № 1186. — 7 czerwca 1922. — S. 4.
45. Zjazd delegatów Ż.F.N. wschodniej Galicyi. — Chwila № 737. — 4 lutego 1921. — S. 6.
46. Zjazd młodzieży syonistycznej. — Chwila № 1167. — 15 maja 1922. — S. 4.
47. Zjazd zrzeszeń akademickich we Lwowie. — Chwila № 1165. — 13 maja 1922. — S. 6.
48. Żydzi! — Chwila № 1282. — 27 września 1922. — S. 1.
49. Żydzi! — Chwila № 1312. — 2 listopada 1922. — S. 1.
50. Żydzi. — Chwila № 1307. — 23 października 1922. — S. 1.

Дата надходження до редакції: 14.11.2017.